

**LASTEN JA NUORTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA
LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA**

Karoliina Salin

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2021

TIIVISTELMÄ

LASTEN JA NUORTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA LASTENSUOJELUN SIIJAISHUOLLOSSA

Karoliina Salin
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021
Ohjaaja: Leena Tervonen-Gonçalves
Sivumäärä: 25

Tässä tutkielmassa tarkastelen lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa. Tavoitteena on saada tietoa siitä, miten sijaishuollossa asuvat tai asuneet lapset ja nuoret kokevat olleensa lastensuojelun osallisina. Tutkielman aineistona toimii Pesäpuu ry:n laatima 101 kirjettä -julkaisu, joka koostuu 13-30-vuotiaiden lasten ja nuorten kirjoittamista kirjeistä heidän kokemuksistaan lastensuojelun sijaishuollossa. Analyysiini valikoitu lopulta tutkimuskysymykseni pohjalta yhteensä 33 kirjettä. Tutkimuskysymykseni on: Millaisia kokemuksia lapsilla ja nuorilla on osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa? Aineiston analyysin toteutin teoriaohjaavana sisällönanalyysinä, jossa lähestyin osallisuutta Nigel Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksien teorian avulla. Muodostin ja nimesin aineistosta kolme pääteemaa, jotka kuvasivat lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksia: kuulematta jääminen, kohtaamatta jääminen ja tuen puute sekä tiedon puute. Tulosten perusteella osallisuus ei toteudu sillä tavalla, jolla sen lapsille kuuluvien oikeuksien mukaisesti tulisi toteutua. Lasten ja nuorten tulisi pystyä luottamaan siihen, että he pystyvät olemaan osallisina heitä koskevissa asioissa, mutta analyysin tulokset osoittavat pääosin negatiivisia kokemuksia. Saadut tulokset ovat myös linjassa aiempien tutkimusten kanssa ja vahvistavat näkemystä siitä, että osallisuuden toteutuminen sijaishuollossa ei ole tarvittavalla tasolla ja vaatii huomattavaa kehitystä.

Avainsanat: *lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus, lasten kokemukset, sisällönanalyysi*

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	3
2 OSALLISUUS	4
2.1 LAPSEN OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA	4
2.2 LAPSEN OIKEUS OSALLISUUTEEN.....	5
2.3 OSALLISUUDEN ULOTTUVUUDET.....	6
3 SIJAISHUOLTO	7
3.1 SIJAISHUOLLON NYKYTILA	7
3.2 SIJAISHUOLLON HAASTEET	8
4 AIEMPI TUTKIMUS	9
4.1 OSALLISUUS TUTKIMUSKOHTENA	10
4.2 LAPSISTRATEGIA.....	11
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
5.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSI.....	12
5.2 TUTKIMUKSEN MERKITYS JA MOTIVOINTI	12
5.3 AINEISTO	13
5.4 LAADULLINEN TUTKIMUS JA SISÄLLÖNANALYYSI.....	13
5.5 TUTKIMUSETIIKKA.....	14
6 ANALYYSI	15
6.1 KUULEMATTA JÄÄMINEN	16
6.2 KOHTAAMATTA JÄÄMINEN JA TUEN PUUTE.....	18
6.3 TIEDON PUUTE.....	19
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	21
8 LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Vuonna 2012 8-vuotiaan Vilja Eerikan surma valtasi uutiset ja aloitti laajan keskustelun lastensuojelun tilasta. Tapauksen pohjalta tehtiin useita selvityksiä ja erityisesti lastensuojelun resurssit puhuttivat kansaa. Tästä tapauksesta tulee pian kuluneeksi 10 vuotta, ja joudumme yhä lukemaan otsikoita lastensuojelun epäkohdista ja kuulemaan traagisia kohtaloita lastensuojelun epäonnistuttua. Erityisesti lastensuojelun sijaishuolto näyttää olevan jatkuvasti kriisissä, mikä herätti mielenkiintoni lastensuojelun kehitystyötä kohtaan. Mitä voisimme tehdä toisin?

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten hyvinvoinnin keskiössä on osallisuus, mikä on motivoinut minua tarkastelemaan tutkielmassani sen toteutumista sijaishuollossa. Lasten ja nuorten tulee pystyä luottamaan siihen, että heillä on mahdollisuus olla osallisena heidän omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa. Ilman lasten ja nuorten tuottamaa tietoa lastensuojelun kehittäminen vastaamaan sijaishuollossa asuvien tarpeita ei kuitenkaan ole mahdollista. Sijaishuollossa asuvien tai asuneiden kokemusten tarkastelu on ensiarvoisen tärkeää ongelmakohtien paikantamisen ja niiden kehittämisen kannalta. Osallisuutta on korostettu lastensuojelututkimuksessa yhä enemmän viime vuosina, mutta käytännössä edistystä ei ole kuitenkaan tapahtunut. Aihe on tällä hetkellä kenties ajankohtaisempi ja mielenkiintoisempi kuin koskaan, sillä lokakuussa 2021 julkaistiin Suomen ensimmäinen kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma (2021b), jonka yhtenä tavoitteena on edistää lasten osallisuutta. Lähitulevaisuudessa toivottavasti näemme vihdoinkin konkreettisia toimia.

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani Pesäpuu ry:n 101 kirjettä -julkaisun (2020) pohjalta 13-30-vuotiaiden sijaishuollossa asuvien tai asuneiden lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelun sijaishuollossa. Lähestyn tutkielmassani osallisuuden käsitettä Nigel Thomasin (2002) teorian kautta. Thomas näkee osallisuuden muodostuvan useista eri ulottuvuuksista, jotka esittelen tarkemmin luvussa 2.3. Tutkielmani keskeinen tavoite on tuoda sijaishuollossa asuvien tai asuneiden ääni kuuluviin. Tutkimuskysymykseni on: Millaisia kokemuksia lapsilla ja nuorilla on osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa?

2 OSALLISUUS

Osallisuuden käsitteelle ei ole olemassa vain yhtä määritelmää. Sen merkitys voi vaihdella paljonkin riippuen siitä, missä kontekstissa osallisuudesta milloinkin puhutaan ja kuka käsitettä määrittelee. Osallisuuden voidaan esimerkiksi ajatella olevan yksilön kokemus siitä, että hän kuuluu johonkin joukkoon ja että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin merkityksellisiin asioihin (Isola ym. 2017; Stenvall 2020). Hotari, Oranen ja Pösö (2009) toteavat osallisuuden olevan laajasti ymmärrettyä yhteisöön liittymistä, yhteisöön kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuutta on myös kuvailtu erilaisten porras- ja tikapuumallien avulla (Hart 1997; Shier 2001). Nämä mallit voidaan pelkistää tiivistää siten, että alimmilla tasoilla osallisuutta on vähän ja korkeammilla tasoilla paljon. Tämän kaltaiset mallit ovat kuitenkin olleet kritiikin kohteena, sillä ne eivät ota huomioon subjektiivisten kokemusten merkitystä (Hotari ym. 2009, 119.)

Osallisuutta voidaan lähestyä myös ajatellen sen olevan kattotermi, jonka alla on useampia erilaisia määritelmiä ja näkökulmia osallisuudesta. Lars Leemann ja Riitta-Maija Hämäläinen (2016) ovat hahmotelleet osallisuuden eri näkökulmista sosiaalisen osallisuuden mallin, joka pyrkii kuvaamaan osallisuutta prosessina ja havainnollistamaan sen keskeisimmät ulottuvuudet. Heidän mallinsa mukaan sosiaalipoliittiset lait ja säädökset tuottavat yksilölle mahdollisuuksia osallistua ja osallistuminen tuo henkilökohtaisen, tunneperäisen kokemuksen osallisuudesta. Mallin mukaan osallisuus on kiinnittymistä yhteisöön ja yhteiskuntaan, mukanaoloa yhteisöllisesti tärkeissä prosesseissa ja omaa elämää koskevassa päätöksenteossa. (Leemann & Hämäläinen 2016, 589-594.)

2.1 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lasten osallisuudella lastensuojelussa on vielä varsin lyhyt historia (Oranen 2008, 12). Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lastensuojelun käsikirjan mukaan lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Käsikirjan mukaan lasten osallisuus lastensuojelussa koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. (THL, Lastensuojelun käsikirja - verkkopalvelu.) Osallisuutta on lisäksi myös se, että lapsi tai nuori voi itse valita haluaako hän olla päätöksenteossa mukana ja ilmaista mielipiteensä vai ei. Lastensuojelulasten osallisuus rakentuu Muukkosen (2008) mukaan kahdella eri tasolla: yksittäisissä kohtaamisissa ja asiakasprosessin osien kokonaisuutena. Yhdessä nämä kaksi tasoa muodostavat jokaisen lapsen osallisuudesta omanlaisensa.

Asiakasprosessilla Muukkonen tarkoittaa sosiaalityöntekijän koordinoimia tapaamisia, neuvotteluja, arviointeja ja päätöksiä. (Muukkonen 2008, 167). Ratkaisevaa lasten osallisuudessa on lapsen oma kokemus. Osallisuus on toteutunut, jos lapselle syntyy kokemus siitä, että hän on tullut kuulluksi, kohdatuksi ja ymmärretyksi ja hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa hänelle merkityksellisiin asioihin. (THL, Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelu). Lastensuojelun kontekstissa vahvasti painotetaan myös lapsille kuuluvia oikeuksia, joista kerron seuraavassa alaluvussa tarkemmin.

2.2 Lapsen oikeus osallisuuteen

Osallisuus ei ole ainoastaan yhteiskunnallinen vaan myös juridinen kysymys. Osallisuus on lapsen perus- ja ihmisoikeus, josta on säädetty laissa sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. Kansainvälisellä tasolla YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa (LOS 60/1991), mikä kokoaa yhteen lasten hyvän elämän perusedellytykset. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja astui voimaan Suomessa vuonna 1991. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita ja sen pääperiaatteita ovat syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, hyvän elämän edellytysten turvaaminen ja lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimus velvoittaa sopimusvaltiot turvaamaan lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja raportoimaan säännöllisesti niiden toteutumisesta. Sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.

Lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS 60/1991) 12 artikla lapsen oikeudesta osallisuuteen:

- 1) *”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.*
- 2) *Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa.”*

YK:n sopimuksen lisäksi lasten oikeuksista osallisuuteen on säädetty kansallisella tasolla lastensuojelulaisissa (417/2007). Lain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaisesti turvata kaikkien alle 18-vuotiaiden oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun yksi keskeisistä periaatteista on turvata lapselle mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa hänen omiin asioihinsa ja tästä säädetään lastensuojelulain 4. luvussa. Lain mukaan lapsen toivomukset ja mielipide häntä koskeviin asioihin on selvitettävä ja otettava huomioon ne lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajansa ohella erikseen puhevaltaansa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.3 Osallisuuden ulottuvuudet

Edellä olen esitellyt erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja osallisuuteen, joissa yhdistävänä tekijänä on yksilön kokemuksen merkityksen korostaminen. Käsitteellisen hajanaisuuden lisäksi tämä osallisuuden subjektiivinen luonne tekee siitä vaikeasti mitattavan ja käsite onkin tärkeää määritellä aina siinä tietyssä kontekstissa, jossa siitä puhutaan. Seuraavaksi esittelen Nigel Thomasin (2002) mallin osallisuuden ulottuvuuksista, jonka avulla itse lähestyn tutkielmassani osallisuutta. Kuten Hotari kumppaneineen (2009, 122) toteavat, Thomasin teoria auttaa jäsentämään osallisuutta käytännön tasolla, minkä vuoksi se soveltuu mielestäni erityisen hyvin tutkielmani analyysin tueksi. Käytän tässä tutkielmassa suomennoksia Thomasin osallisuuden ulottuvuuksista, jotka esiintyvät Hotarin ym. (2009, 121) artikkelissa.

Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin mukaan:

- 1) Mahdollisuus valita
- 2) Mahdollisuus saada tietoa
- 3) Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- 4) Mahdollisuus ilmaista itseään
- 5) Mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
- 6) Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Thomas (2002, 174-176) on kritisoinut osallisuuden malleja, joissa osallisuus hahmotetaan yksilulotteisena ominaisuutena, jota on paljon, vähän tai ei ollenkaan. Thomasin malli jäsentää osallisuutta kuuden eri ulottuvuuden kautta huomioiden sen, että jokaisen lapsen ja nuoren tilanne on yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Thomasin mukaan osallisuus rakentuu ensinnäkin siitä, minkälaiset mahdollisuudet lapsella on *valita*, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei. Thomas siis pitää osallistumisesta kieltäytymistä yhtenä osallisuuden muotona, joka tulisi myös olla lapselle mahdollinen vaihtoehto. Toinen ulottuvuus on mahdollisuus *saada tietoa* tilanteesta, prosessista ja lapsen omista oikeuksista sekä roolista siinä. Kolmas ulottuvuus on mahdollisuus *vaikuttaa* päätöksentekoprosessiin. Neljäs ulottuvuus on mahdollisuus *ilmaista itseään* ja kertoa omat ajatukset ja mielipiteet. Viidentenä ulottuvuutena on mahdollisuus *saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen*. Tällä viitataan siihen, että osa lapsista saattaa tarvita aikuisen apua itsensä ilmaisemiseen. Kuudes osallisuuden ulottuvuus on lapsen mahdollisuus *itsenäisiin päätöksiin*.

3 SIJAISHUOLTO

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lastensuojelulain 40 §:n mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) *’puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä; tai*
- 2) *lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.’*

Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon on lastensuojelun viimesijainen keino. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos erilaiset lastensuojelun tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Lastensuojelulain 50 §:n mukaisesti lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin. Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun lapsen tarpeen mukaiseen hoitoon. Huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi sosiaaliviranomaisella on lastensuojelulain 45 §:n 1 momentin mukaan oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Näissä tilanteissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu ja pyrittävä yhteistyöhön lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3.1 Sijaishuollon nykytila

Sijaishuollon tarve ja sijoitusten määrät ovat hieman kasvaneet viime vuosina. Forsellin, Kuoppalan ja Säckisen (2021) laatiman raportin Lastensuojelu 2020 mukaan koronaepidemian vaikutusta lastensuojelun tarpeeseen on vielä liian aikaista arvioida ja vaikutusten odotetaan näkyvän lastensuojelutilastoissa viiveellä. Raportin mukaan vuoden 2020 aikana sijoitettuna oli yhteensä 19 086 lasta, joista huostaanotettuina 60 % eli 11 386 lasta. Huostaanoton tai muiden sijoitusten taustalla olevia syytietoja ei kerätä kansallisesti systemaattisesti ja tämän takia kuva sijaishuoltoon ohjautuvien lasten ja heidän perheiden tilanteista on vaillinainen (STM 2020, 11). Sijoitusten syitä voidaan kuitenkin

pohtia sijoitettujen lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä taustojen pohjalta. Heinon, Hyryn, Ikäheimon, Kurosen ja Rajalan laatiman raportin (2016) mukaan sijoitettujen lasten ja nuorten taustalla on usein perheiden pitkään kehittyneitä ongelmia. Heidän tutkimuksessaan kartoitettiin sijoitettujen lasten tilanteita, lähisuhteita ja asuinperheen historiaa. Taustalla vaikutti muun muassa lapsen oma terveydentila: kahdella kolmesta lapsesta ilmeni psyykkistä oireilua ja mielenterveysongelmia. Yleistä oli myös väkivaltainen käyttäytyminen sekä alkoholin tai muiden päihteiden käyttö. Tutkimuksen mukaan taustalla olivat usein myös sijoitettujen lasten vanhempien erilaiset ongelmat, kuten työttömyys, taloudelliset vaikeudet, fyysinen sairaus, mielenterveysongelmat, alkoholin tai muiden päihteiden käyttö.

Myös muissa tutkimuksissa on noussut esille samankaltaisia tuloksia niistä tekijöistä, jotka ovat kuormittaneet lasten alkuperäisiä kasvuolosuhteita. Esimerkiksi Saarikallio, Heino, Hiilamo, Hytti ja Rajavaara (2010) ovat kuvanneet huostaanotettujen lasten perheolosuhteita ja heidän mukaansa usein taustalla on vanhempien pitkäaikaisia päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, työkyvyttömyyttä ja heikko toimeentulo. Voidaan siis todeta, että lasten ja nuorten sijoituksiin johtavat syyt ovat monimutkaisia ja useasti taustalla on useita vaikeita, kasautuneita ongelmia.

3.2 Sijaishuollon haasteet

Lastensuojelussa on runsaasti ongelmia, jotka vaarantavat sijaishuollon laadun. Erityisesti työn kuormittavuus, työntekijöiden uupumus ja niukat henkilöstöresurssit ovat jatkuvasti pinnalla puhuttaessa sijaishuollon haasteista. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu Lapsen vuoksi (2021) tarjoaa ajankohtaista tietoa sijaishuollon tilanteesta. Julkaisua varten on tehty kysely lastensuojelun laitoshoidon työntekijöille. Tulosten perusteella työntekijät ovat usein ylikuormitettuja, rekrytointi tuottaa haasteita ja työhön ei haluta sitoutua pitkäksi aikaa. Liian pienet tai vaihtuvat henkilöstöresurssit taas saattavat aiheuttaa sen, että sijaishuollossa asuva lapsi tai nuori voi jäädä ilman riittävää turvallisen aikuisen läsnäoloa. (Tiili & Kuokkanen 2021.)

Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän raportin (2020) mukaan henkilöstöpula ja työntekijöiden kuormittuneisuus näkyvät sijaishuollon työskentelyssä, eikä sijaishuollon aikainen valvonta tästä syystä välttämättä toteudu systemaattisesti ja lain edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltopaikkojen puutteellinen valvonta voi vaarantaa sijoitettujen lasten ja nuorten oikeuksien ja tarpeiden mukaisen hoidon toteutumisen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportin mukaan sijaishuollon laillisuusvalvonnassa on todettu lasten oikeuksien loukkauksia sekä epäasiallisia ja lainvastaisia menettelyjä, kuten perusteettomia rajoitustoimenpiteitä. (STM 2020, 15.)

4 AIEMPI TUTKIMUS

Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten hyvinvointi sekä lastensuojeluun ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset ovat olleet tutkimuksen kohteena yhä enemmän viime vuosina. Lastensuojeluun liittyviä kokemuksia ja vaikutusta elämään on useimmiten tutkittu jälkikäteen muisteltuna keskittyen johonkin tiettyyn lastensuojelun asiakasryhmään, esimerkiksi koulukodeista aikuistuneisiin (Pekkarinen 2017), lastenkodissa asuneisiin (Eronen 2012) tai intensiivihoitoon sijoitettuihin (Valkonen & Pasanen 2012). Tutkimusta lastensuojelun asiakkuuden aikana on tehnyt esimerkiksi Riitta Laakso (2016), joka tarkasteli lasten ja nuorten itsensä kertomana heidän elämässä tapahtuneita muutoksia huostaanoton myötä. Pääsääntöisesti haastateltujen lasten ja nuorten kokemukset huostaanoton myötä tapahtuneista muutoksista oli positiivissävytteisiä. He esimerkiksi raportoivat heidän paremmasta huolenpidosta ja kavereiden saamisesta. Positiivisten muutosten rinnalla havaittiin myös negatiivisia muutoksia, jotka pääasiassa liittyivät joidenkin laitosten joustamattomiin sääntöihin.

Sijoitettujen lasten kokemuksiin perustuvat tutkimukset ovat yksittäisiä ja tehty pienillä aineistoilla. Ensimmäisen kerran kattavaa tietoa sijoitettuna olevien lasten hyvinvoinnista lasten itsensä arvioimana saatiin Suomessa vuoden 2017 kouluterveyskyselyn pohjalta, kun kyselyyn lisättiin ensimmäistä kertaa kysymys lapsen asuinpaikasta. Ikonen, Hietämäki, Laakso, Heino, Seppänen ja Halme (2018) ovat koonneet kyselystä saatuja tuloksia, joiden perusteella sijoitettujen lasten ja nuorten elämäntilanne eroaa monin tavoin vanhempiensa luona asuvien tilanteesta. Eroavaisuuksia on niin yksilöllisissä tekijöissä kuin perhesuhteissa ja perheen sosioekonomisessa asemassa. Elämäntilanteiden eroista huolimatta sijoitetuista lapsista kaksi kolmesta oli tyytyväisiä elämäänsä ja valtaosa koki terveydentilansa hyväksi. Sijoitetuista nuorista sen sijaan alle puolet olivat tyytyväisiä elämäänsä ja kolme viidestä koki terveydentilansa hyväksi. Tutkimuksessa havaittiin, että sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat ovat yleisempiä kuin vanhempiensa kanssa asuvilla ikätovereilla. Lisäksi tutkimus tekee näkyväksi sijoitettujen lasten ja nuorten kokemukset koulukiusaamisesta, fyysisen väkivallan uhasta sekä fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että erityisesti sijoitetut nuoret kohtaavat väkivaltaa tai sen uhkaa vanhempiensa kanssa asuvia nuoria enemmän. Kouluterveyskysely sisältää lasten hyvinvointiin keskittyviä ns. objektiivisen hyvinvoinnin mittareita, eikä varsinaisesti keskity juuri osallisuuteen ja sen toteutumiseen (Laakso 2019, 17).

4.1 Osallisuus tutkimuskohteena

Vuosina 2003-2007 toteutetun Sosiaalialan kehittämishankkeen yksi osahankkeista, lastensuojelun kehittämisohjelma, asetti yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi lasten osallisuuden vahvistamisen. Kehittämissuunnitelmaan sisällytettiin kokeilu, jossa kuultiin lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten näkemyksiä lastensuojelun toimintatavoista ja koottiin heidän omia kehittämissuunnitelmia. (Kallinen-Kräkin 2008.) Lasten ja nuorten omien kokemusten hyödyntäminen lastensuojelun laadun kehittämiseksi on verrattain uusi lähestymistapa ja erityisesti lastensuojelujärjestöt ovat pyrkineet kehittämään toimintaansa lasten ja nuorten itse tuottaman tiedon avulla. Lapsiasiavaltuutetun toimisto aloitti yhteistyön sijaishuollon asiakkaina olleiden nuorten kanssa syksyllä 2008. Vuonna 2012 julkaistu raportti sisältää 120 lapsen ja nuoren kokemuksia lastensuojelusta ja osoittaa lasten ja nuorten osallisuuden olevan tärkeä osa lastensuojelua. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo, 2012.)

Riitta Laakso (2019) on tutkinut huostassa olevien lasten hyvinvointia ja sijaishuoltoon liittyviä kokemuksia neljän eri pääteeman valossa, joista yksi on osallisuus. Tutkimuksen perusteella osallisuuden kokemus on yksi huostassa olevien lasten hyvinvoinnin keskeisimpiä ulottuvuuksia. Tutkimuksessa haastateltujen sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten kokemukset kertovat osallisuudesta, mutta myös vähäisistä vaikuttamismahdollisuuksista. Haastattelussa nousi esille yksi lause, joka Laakson mukaan kiteyttää usean sijoitetun kokemukset osallisuudesta: *'pystyn aika paljon vaikuttamaan, mutta silti en pysty'*. Käytännössä tällä tarkoitettiin sitä, että lapset ja nuoret kokivat pystyvänsä vaikuttamaan pieniin asioihin, kuten esimerkiksi koulunkäyntiin ja harrastuksiin, mutta eivät sellaisiin heidän elämänsä kannalta merkittäviin ratkaisuihin kuten huostassa oloon, sijaishuoltopaikkaan ja siihen keiden kanssa he asuvat.

Lapsen osallisuuden toteutumista saatetaan tarkastella myös oikeuksien näkökulmasta. Vuosina 2018-2020 Sosiaali- ja terveysministeriö on esimerkiksi kartoittanut sitä, miten lapset ovat ymmärtäneet omat oikeutensa lastensuojelutyöskentelyn aikana ja miten lapset ovat käyttäneet oikeuttaan kannella lastensuojelun toteuttamisessa kokemistaan epäkohdista. Eduskunnan oikeusasiamies on luonut vuonna 2018 lapsille ja nuorille suunnatut verkkosivut ja kantelukaavakkeen, joka on auttanut yhä useampia lapsia kertomaan tilanteestaan sijaishuollossa. Sosiaali- ja terveysministeriön tuoreessa selvityksessä (Saastamoinen 2021) tarkastellaan lasten ja nuorten tekemien kantelujen sisältöä. Kanteluissa toistuvat tietyt teemat, joista yksi oli sijaishuollossa olevan lapsen osallistaminen ja tiedollisten oikeuksien turvaaminen.

4.2 Lapsistrategia

Suomen ensimmäinen kansallinen lapsistrategia (2021a) julkaistiin 23.2.2021. Lapsistrategian valmistelu pohjautuu vuonna 2018 alkaneeseen Lapsen aika 2040 -työhön. Strategiaa valmistelleen komitean työtä varten laadittiin lisäksi kolme erillisselvitystä liittyen oikeudelliseen perustaan ja osallisuuteen (Iivonen & Pollari 2020; Stenvall 2020a; Stenvall 2020b). Strategian perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS 60/1991) ja sen tarkoituksena on turvata lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttaminen tavoitteellisesti ja johdonmukaisesti yli hallituskausien. Kunkin hallituksen tehtävänä on laatia ja toteuttaa tarkempi toimeenpanosuunnitelma, joilla strategian linjauksia edistetään kullakin hallituskaudella. Yksi keskeisistä tavoitteista on vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Visiona on Suomi, jossa lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti yhteiskunnan jokaisella osa-alueella.

Valtioneuvosto julkaisi kansallisen lapsistrategian ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman (2021b) 7.10.2021, jota toteutetaan Marinin hallituksen hallituskauden ajan. Suunnitelma sisältää 30 toimenpidettä, joista osa on suunnattu rakenteiden kehittämiseen ja käytäntöjen vakiinnuttamiseen ja osa uusien mahdollisuuksien mallintamiseen. Toimenpiteissä tulee varmistaa lasten ja nuorten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa. Alla olevassa taulukossa ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman toimenpiteet, joiden tavoitteena on edistää monitasoisesti lasten ja nuorten osallisuutta.

Taulukko 1. Asetettavat toimenpiteet osallisuuden edistämiseksi.

Toimenpide	Tavoite
Lapsen oikeuksia ja erityisesti osallisuutta koskeva kokonaisuus lasten parissa työskenteleville ammattilaisille	Vahvistaa lasten kanssa toimivien valmiuksia lasten oikeuksien ja osallisuuden edistämiseen ja toteuttamiseen
Kampanja, jossa lapsilta ja nuorilta kysytään ideoita heidän oikeuksiaan edistäviksi toimenpiteiksi	Kanavoida lasten ja nuorten näkemyksiä päätöksentekoon Toteuttaa lapsistrategian linjauksia lasten ja nuorten näkökulmasta merkityksellisellä tavalla
Toimintamalli tukemaan lasten osallistumista yhteiskunnalliseen päätöksentekoon rakentamalla digitaalisen osallistumisen kanava	Vahvistaa eri taustoista tulevien lasten ja nuorten yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia Luoda rakenteita lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiselle pitkäjänteisesti

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää sijaishuollossa asuvien tai asuneiden 13-30-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta ja saada tietoa siitä, miten lapset ja nuoret kokevat olleensa lastensuojelun osallisina. Tutkielman tavoitteena on kuvata lastensuojelun sijaishuollossa asuvien tai asuneiden kokemuksia osallisuudesta heitä itseään koskevissa lastensuojelussa tehdyissä päätöksissä ja tuoda heidän ääntään kuuluviin. Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia kokemuksia lapsilla ja nuorilla on osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa?

5.2 Tutkimuksen merkitys ja motiivointi

Lastensuojelu on iso ja tärkeä osa sosiaalityötä. Julkista keskustelua lastensuojelun ongelmakohdista, kuten suuresta asiakasmäärästä, työntekijöiden uupumuksesta ja resurssipulasta käydään jatkuvasti, mutta lasten oikeudet, osallisuus ja heidän omat kokemuksensa kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta ovat jääneet taka-alalle. Lastensuojelututkimuksessa sen sijaan lasten osallisuuden tärkeys tunnustetaan ja erilaisten selvitysten kautta laadukkaam lastensuojelun piirteet ovat selvillä. Osallisuuden tulisi olla välitön osa lastensuojelutyötä, mutta tällä hetkellä se ei toteudu käytännön tasolla tarvittavalla tavalla. Lapsilähtöisyys on hieman vahvistunut 2000-luvulla, mutta Heinosen ja Singon (2009) mukaan työntekijöiden näkökulmasta lasten kohtaaminen, näkemys lapsesta lastensuojelun ensisijaisena asiakkaana ja vaatimus lapsen osallisuudesta on tuonut uusia haasteita ja vaatimuksia työhön. Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren tulee kuitenkin pystyä luottamaan siihen, että hänellä on mahdollisuus olla osallisena hänen omiin asioihinsa ja että hän tulee kuulluksi ja kohdatuksi.

Kuten Heinonen ja Sinko (2009, 89) toteavat, lastensuojelussa keskeisellä sijalla tulee olla lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä tuottama tieto. Lastensuojelun kehittämisen kannalta tutkimukset, joissa keskitytään selvittämään lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia ovat siis ehdottoman tärkeitä. Vaikka tutkimukset osallisuudesta sijaishuollossa useasti rajoittuvat esimerkiksi johonkin tiettyyn lastensuojeluyksikköön, jokaisen lapsen ja nuoren kokemus on merkittävä. Jokainen yksittäinenkin tarina on arvokas, kun kyse on oikeuksista ja osallisuudesta.

5.3 Aineisto

Tutkielmani aineistona käytän Pesäpuu ry:n 101 kirjettä -julkaisua (2020). Pesäpuu ry on vuonna 1998 perustettu yhdistys, joka kehittää lastensuojelua ja sen perhehoitoa. Yhdistyksen tarkoitus on vahvistaa lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä sekä edistää lapsen terveyden, kehityksen ja hyvinvoinnin toteutumista lastensuojelussa.

101 kirjettä -julkaisu koostuu sijaishuollossa asuvien tai asuneiden 13-30-vuotiaiden nuorten kirjeistä, joissa he kuvaavat omakohtaisia kokemuksiaan lastensuojelusta ja työntekijöiden vaihtuvuudesta. Julkaisun kirjeet ovat täysin anonyymejä, ja niistä on poistettu esimerkiksi ihmisten ja paikkakuntien nimiä nuorten, heidän läheistensä ja muiden ihmisten yksityisyyden suojaamiseksi ja kunnioittamiseksi. Näin ollen on mahdotonta eritellä tarkasti kirjeiden kirjoittajien tietoja, mutta kaikki ovat kuitenkin sijaishuollossa asuneita tai asuvia 13-30-vuotiaita nuoria.

Kirjeet on kerätty avoimella verkkolomakkeella lokakuun 2019 ja tammikuun 2020 välisenä aikana. Kirjeiden keräämisessä on hyödynnetty Voima Vaikuttaa! -nuorten kokemusasiantuntijoiden verkostoa, joka kokoaa yhteen nuorista koostuvia kokemusasiantuntijaryhmiä ja teeman äärellä työskenteleviä toimijoita Suomessa. Julkaisu on jatkumoa jo pitkään jatkuneelle kamppailulle lapsen oikeuksien toteutumisesta, ja sen tavoitteena on vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden vähimmäishenkilöstömitoitukseen niin, että yhden sosiaalityöntekijän vastuulla ei voi olla enempää kuin 30 asiakasta.

5.4 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Olen toteuttanut tutkielmani laadullisena tutkimuksena. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jolla pyritään ymmärtämään ja luomaan selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisen aineiston analyysi koostuu kahdesta eri vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta (Alasuutari 2011, 32). Tiina Silvastin (2014) mukaan kvalitatiivisen analyysin perustyökaluna voidaan pitää sisällönanalyysia, jonka tarkoituksena on tuottaa aineistosta selkeä sanallinen kuvaus. Silvasti kuvailee analyysia polveilevaksi prosessiksi, jonka aikana tutkija pyrkii tunnistamaan ja erittelemään aineistossaan esiintyviä ilmiöitä ja etsimään yhteneväisyyksiä tai eroavaisuuksia. Silvasti pitää analyysin perimmäisenä tarkoituksena ilmiön syvällistä ymmärtämistä.

Sisällönanalyysin toteuttamistapoja on kolme: aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen sisällönanalyysi. Toteutan aineiston analyysin teoriaohjaavana sisällönanalyysina. Teoriaohjaava analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan, mutta aikaisempi tieto voi toimia apuna ja ohjata analyysia

(Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Silvastin (2014, 38-39) mukaan analyysi aloitetaan useimmiten aineiston koodaamisella. Koodaaminen tarkoittaa aineiston jäsentämistä tai luokittelua, tavallaan aineiston osiin purkamista. Tutkija etsii koodeiksi käsitteitä tai ilmaisuja, jotka ovat tutkimuskysymyksen kannalta kiinnostavia ja olennaisia. Koodaamista seuraa teemoittelu. Teema on koodia laajempi asiakokonaisuus tai aineistosta löytyvä yhteinen aihepiiri. Teemoittelun aikana aineisto kootaan tutkimuskysymyksen näkökulmasta asiakokonaisuuksiksi eli teemoiksi.

5.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatima tutkimuseettinen ohjeistus eli HTK-ohje (2012) antaa mallin hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Tutkimus on eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa vain, jos se on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Noudatan tutkielmassani koko prosessin ajan HTK-ohjeen (2012) mukaisia tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, eli rehellisyyttä, huolellisuutta, vastuullisuutta, tarkkuutta ja avoimuutta. Olen ottanut tutkielmani teossa huomioon muiden tutkijoiden työn ja ansiot, joihin viittaan asianmukaisella tavalla.

Sekä Silvasti (2014, 47) että Eskola ja Suoranta (1998, 42) tuovat esille aineiston tietojen käsittelyn yhden tärkeimmistä asioista: anonymiteetin suojaaminen. Tutkijan tulee pitää huolta siitä, että tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys ei missään vaiheessa tutkimusta paljastu. Tämän tutkielman aineisto on valmiiksi anonymisoitu. Aineiston kirjeistä on poistettu jo julkaisun tekovaiheessa esimerkiksi nimiä ja paikkakuntia, eikä näin ollen yksittäisten henkilöiden tunnistaminen kirjeistä ole mahdollista.

Lisäksi Eskolan ja Suorannan (1998, 153) mukaan laadullisen tutkimuksen yhtenä tärkeänä lähtökohtana on tutkijan subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on keskeinen tutkimusväline. Tutkija onkin heidän mukaan itse pääasiallinen luotettavuuden kriteeri ja luotettavuuden arviointi näin ollen koskee koko tutkimusprosessia. Tutkijan täytyy tiedostaa omat ennakkokäsityksensä ja ennakkoluulonsa ja pyrkiä erottamaan ne tutkimuksessa esiin tulevista asioista.

6 ANALYYSI

Aloitin analyysin lukemalla kirjeet kertaalleen läpi tekemättä muistiinpanoja tai merkintöjä saadakseni kokonaiskuvan julkaisun sisällöstä. Huomionarvoista on se, että Pesäpuu ry:n julkaisun tarkoituksena on vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden vähimmäishenkilöstömitoitukseen eikä kirjeitä näin ollen ole lähtökohtaisesti kirjoitettu osallisuuden näkökulmasta. En kuitenkaan koe tämän seikan haittaavan analyysia, vaan jopa päinvastoin. Osallisuus ilmenee sijaishuollon arjessa ja jokapäiväisissä toiminnoissa, joten on hedelmällistä tarkastella kirjeitä, joissa kerrotaan vapaasti arjen kokemuksista. Toisella lukukerralla kiinnitin tutkimuskysymykseni mukaisesti erityistä huomiota sellaisiin sanoihin ja ilmaisuuihin, jotka jollain tapaa toivat esiin kirjeiden kirjoittajien kokemuksia osallisuudesta tai sen puutteesta. Kirjeistä oli löydettävissä Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksien mallin mukaisia osallisuutta ilmentäviä seikkoja: lasten ja nuorten mahdollisuus saada tietoa ja vaikuttaa päätöksentekoon, mahdollisuus ilmaista itseään sekä mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Kirjeitä, joissa osallisuus nousi esille, oli yhteensä 33. Näistä kirjeistä aloin tarkemmin etsiä koodeja, joiden perusteella tein alustavan luokittelun, jota muokkasin analyysini edetessä.

Taulukko 2. Esimerkki koodaamisesta.

Alkuperäinen teksti	Koodaaminen
”Jos sossuilla olis ollut enemmän aikaa mulle, olisin pystynyt lähteä rakentamaan luottamuksellista suhdetta, saanut lisää kohtaamisia, pystynyt kertomaan, mitä mulle ja perheelle oikeasti kuuluu, sossut olisi myös nähnyt perheeni tuen tarpeen.”	Sosiaalityöntekijällä ei ole riittävästi aikaa kohdata. Toivotaan luottamuksellista suhdetta ja tukea.
”Ykskin kerta mä en nähnyt sossua, joka pystyi silti päättää esimerkiksi mun liikkumisesta. Sossu ei kuullut silloin mua vaan ohjaajia pelkästään ja niiden puolen asiasta.”	Lapsen/nuoren asioista päätetty tapaamatta ja kuulematta häntä.
”En tiedä, mistä kaikesta sosiaalityöntekijä on mun elämässä päättänyt. Ei se kai vaikuta enää niin moneen asiaan kuin aikaisemmin.”	Ei tietoa itseä koskevista päätöksistä eikä siitä, mihin kaikkiin asioihin sosiaalityöntekijä vaikuttaa.

Kirjeistä löytämiäni koodien ja Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuuksien teorian avulla jäsentelin ja luokittelin kirjeitä. Tunnistin ja muodostin aineistosta kolme pääteemaa, jotka kokosivat yhteen kirjeitä kirjoittaneiden lasten ja nuorten kokemuksia osallisuuden toteutumisesta. Nimesin teemat niiden sisältämiä koodeja kuvaavasti mukaillen Thomasin teoriaa. Muodostamani pääteemat ovat:

- 1) kuulematta jääminen
- 2) kohtaamatta jääminen ja tuen puute
- 3) tiedon puute

Yksittäiset koodit olisivat voineet sopia useampaankin pääteemaan, mistä ei Silvastin (2014, 41) mukaan kuitenkaan ole syytä huolestua: aineiston koodaaminen on usein keinotekoisista asioiden irrottamista toisistaan, vaikka todellisuudessa ne olisivatkin monimutkaisesti kietoutuneet toisiinsa. Koodaamisen edetessä huomasin kuitenkin erityisesti kohtaamatta jäämisen ja tuen puutteen kokemusten selkeän yhteyden ja päällekkäisyyden lasten ja nuorten kertomuksissa, minkä vuoksi päätin yhdistää ne yhdeksi teemaksi. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen jokaista pääteemaa tarkemmin ja nostan esille katkelmia kirjeistä havainnollistamaan kunkin teeman esiintymistä aineistossa.

6.1 Kuulematta jääminen

Ensimmäisenä käsittelen kuulematta jäämisen teemaa. Tämä teema linkittyy erityisesti kahteen Thomasin (2002) mallin mukaiseen osallisuuden ulottuvuuteen: mahdollisuuteen vaikuttaa päätöksentekoprosessiin ja mahdollisuuteen ilmaista itseään. Lasten ja nuorten tulisi saada vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon ja tulla kuulluksi, mutta aineiston perusteella mahdollisuuksia siihen ei aina syystä tai toisesta anneta. Vaikka laki vahvasti velvoittaa lastensuojelun työntekijöitä kiinnittämään erityistä huomiota lasten ja nuorten toivomuksiin ja mielipiteisiin, useat kirjeitä kirjoittaneet kuvailivat jääneensä päätöksenteossa taka-alalle tai täysin sen ulkopuolelle.

”Kuvittele tilanne, jossa joku päättää puolestasi kaiken. Kuvittele henkilön olevan täysin tuntematon ja lukevan papereista, kuka olet sekä näkevän sinut kerran. Tämän perusteella hän tekee päätökset elämästäsi.”

”Perustelut päätösten taustalta jäävät puuttumaan, puhumattakaan lapsen kuulemisesta asiaan liittyen.”

Osallisuuden kokemuksen vaikutusta lastensuojelulasten hyvinvointiin on korostettu aiemmassa tutkimuksessa (Laakso 2019) ja myös tämän aineiston perusteella voidaan todeta osallisuuden vaikuttavan keskeisesti sijaishuollossa asuvien hyvinvointiin. Seuraava katkelma kuvastaa erityisen hyvin osallisuuden tärkeyttä ja kuulematta jäämisen vaikutuksia. Kirjeen kirjoittanut on kokenut, ettei

hänellä ole lainkaan ihmisarvoa eikä hänen ole annettu olla normaali nuori. Kuulematta jääminen on nähty sosiaalityöntekijöiden kiinnostuksen puutteena hänen tilannettansa kohtaan, eivätkä päätökset ole vastanneet hänen tarpeitaan. Kuulematta jääminen on johtanut myös kapinointiin ja karkailuun.

”Itselläni oli usein sellainen olo lapsena ja etenkin teini-ikäisenä, että minulla ei ole ihmisarvoa. Aloin kapinoimaan ja karkaamaan, koska minua ei kuultu. Minun ei annettu olla normaali nuori. Olin vain riepoteleva ihmispaska, jolla ei ollut väliä. Ketään ei kiinnostanut, vaikka olisi ollut paha olo. Sosiaalityöntekijät veivät mielisairaalaan ja erityisenvuolenpidonosastolle, vaikka minä olisin vain halunnut puhua. Karkailu olisi loppunut siihen, kun joku olisi ollut kiinnostunut tarpeistani.”

Kirjeissä oli runsaasti toiveita siitä, että lapsia ja nuoria kuunneltaisiin enemmän. Tämän ei pitäisi olla pelkästään toive, pyyntö tai etuoikeus, vaan jokaisen lapsen ja nuoren ehdoton oikeus. Kuulematta jääminen näyttää aineiston perusteella olevan peräti niin yleistä ja arkipäiväistä sijaishuollossa asuville, että kuulluksi tuleminen koetaan varsin poikkeuksellisenä ja suorastaan onnekkautena.

”Tunnen olevani onnekas, koska minun kohdallani on tehty hyviä päätöksiä ja olen kokenut tulleeeni kuulluksi sekä nähdyksi.”

Lisäksi aineistosta nousi esille yksi osallisuuden kokemusten erityispiirre, joka oli löydettävissä kaikista teemoista: sattumanvaraisuus. Tällä tarkoitan sitä, että lasten ja nuorten kokemukset ovat riippuvaisia siitä, millainen työntekijä kunkin kohdalle osuu.

”Ykskin kerta mä en nähnyt sossua, joka pystyi silti päättää esimerkiksi mun liikkumisesta. Sossu ei kuullut silloin mua vaan ohjaajia pelkästään ja niiden puolen asiasta.”

”Suhde tähän nykyiseen työntekijään ei ole ollut oikein toimiva. Hän esimerkiksi päätti mun asioista ilman, että oli koskaan edes nähnyt mua. Silloin se suhde lähti heti väärään suuntaan, kun ei huomioitu sitä henkilöä, jonka elämästä tehtiin päätöksiä.”

”Minun tilanteessa sosiaalityöntekijäni on oikeudenmukainen ja osaa kuunnella hyvin minun mielipiteitä sekä ottaa ne huomioon. Toiset sosiaalityöntekijät eivät ehkä osaisi hoitaa niin hyvin asioitani enkä toivo, että sosiaalityöntekijäni olisi vaihtumassa.”

6.2 Kohtaamatta jääminen ja tuen puute

Kohtaamatta jäämisen ja tuen puutteen tema linkittyy Thomasin (2002) ulottuvuuksista mahdollisuuteen vaikuttaa päätöksentekoprosessiin ja mahdollisuuteen saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Kohtaamatta jäämisen kokemukset ilmenivät aineistossa henkilökohtaisen suhteen ja työntekijöiden läsnäolon puutteena, mikä koettiin kohtuuttomana ja epäoikeudenmukaisena.

”He eivät ole olleet elämässäni sillä tavalla läsnä, kuin mitä voisi odottaa sellaisilta ihmisiltä, jotka päättävät minun elämäni isoista asioista, kuten asumisesta, rahan käytöstä, yhteydenpidoista yms. He ovat joutuneet tekemään isoja ja vakavia ratkaisuja minun elämästä, vaikkei he edes tunne minua eivätkä tiedä mitä minulle oikeasti kuuluu. Se tuntuu todella kohtuuttomalta, epäoikeudenmukaiselta ja väärältä. He eivät ole ehtineet tavata minua niin, että voisi puhua minkäänlaisesta luottamuksesta tai edes suhteesta.”

Aineistosta nousi vahvasti esille henkilökohtaisen ja luottamuksellisen suhteen tarve: lapset ja nuoret toivovat aitoa kohtaamista, läsnäoloa ja tukea. Tuntematta lasta tai nuorta on vaikeaa tai jopa mahdotonta tehdä hänen yksilöllisiin tarpeisiin pohjaavaa sosiaalityötä. Aineiston perusteella voidaan todeta, että sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret tarvitsevat elämäänsä turvallisia aikuisia, jotka todella tuntevat heidät ja heidän tarpeensa. Tällöin lapset ja nuoret voivat luottaa siihen, että heidän asioitaan hoidetaan heidän etunsa mukaisesti.

”Kaipasin henkilöä, jolla olisi ollut aikaa tutustua muhun ja jolle olisin voinut kertoa kahestaan mua painaneista asioista esim. laitoksesta tai vanhemmista. Mun sossuilla ei kuitenkaan koskaan ollut aikaa tai sitä vaihtua, ku olisin kerännyt rohkeutta ja voimia vaatia.”

”Jos sossuilla olisi ollut enemmän aikaa mulle, olisin pystynyt lähtemään rakentamaan luottamuksellista suhdetta, saanut lisää kohtaamisia, pystynyt kertomaan, mitä mulle ja perheelle oikeasti kuuluu, sossut olisi myös nähnyt perheeni tuen tarpeen.”

”Jokainen elämäni vaikuttanut sosiaalityöntekijä jäi hyvin etäiseksi. Niin isoja ja vaikuttavia päätöksiä tekevä henkilö, mutta konkreettinen suhde jäi lähinnä asiakirjan tasolle.”

Seuraavassa lainauksessa kirjeen kirjoittanut lapsi tai nuori kertoo hänen viimeisen sosiaalityöntekijän järjestäneen aikaa, kuunnelleen ja perehtyneen asioihin. Tämä kokemus oli kuitenkin ollut niin

kirjoittajalle kuin koko aineistonkin valossa poikkeuksellinen. Tässä ilmenee jälleen osallisuuden kokemusten sattumanvaraisuus.

”Viimeinen sosiaalityöntekijäni oli hyvä työssään ja oikealla puolella sosiaalityötä tekemässä. Hän perehtyi asioihin, järjesti aikaa ja kuunteli. Jos hän ei heti voinut yhteydenottoihin vastata, hän palasi niihin kun ehti. Hän myös kertoi ajoissa jäävänsä pois, kun pääsen pois laitoksesta. Hän hoiti työnsä hyvin ja siitä olen kiitollinen. Aiemmat sosiaalityöntekijät eivät tehneet aikaa kohdatakseen. Eivätkä kunnolla selittäneet, mitä tapahtuu. Lapsi/nuori tarvitsee läsnäoloa.”

6.3 Tiedon puute

Viimeinen käsittelemäni teema on tiedon puute. Teema linkittyy erityisesti yhteen Thomasin (2002) mallin mukaiseen ulottuvuuteen: mahdollisuuteen saada tietoa tilanteesta ja päätöksentekoprosessista. Tämän teeman alla olevat kirjeet olisivat sopineet myös kuulematta jäämisen teemaan, mutta lopulta erotteleva tekijä oli näitä kirjeitä yhdistänyt lasten ja nuorten kokemus tiedon puutteesta.

”Seison osaston puhelin kädessä. Olen juuri saanut tiedon sijoituksesta. En kotiudu, vaan minut sijoitetaan. Selvä. Yritän kysellä, millainen paikka on? Minulle ei kerrota, hän ei saa sanoa enempää. Yritän kysyä kuka saa? Minulle ei kerrota, hän ei saa kertoa nimeä. Henkilö ottaa minuun yhteyttä palatessaan lomalta. Ok. Elämästäni on tehty juuri ratkaiseva päätös, asia on vain ilmoitettu minulle, enkä tiedä kuka sen teki. Onko kyseessä sossu, jonka kanssa puhuin puhelimesta 2kk aiemmin? Vai onko kyseessä se häntä edeltänyt, joka perehdytti häntä? Vai onko vastuu siirretty jälleen ’sijaiselle’? Vai onko minulla taas uusi sossu?”

Aineistosta nousi esille lasten ja nuorten heikko tietämys tai tiedon puuttuminen täysin heidän omista lastensuojeluasioistaan, heitä koskevista päätöksistä ja heille kuuluvista oikeuksista. Aineistosta voidaan päätellä, että lapset ja nuoret kokevat asianmukaisen tiedon saamisen tärkeänä ja sen vaikuttavan esimerkiksi luottamuksellisen suhteen syntymiseen. Lisäksi useassa kirjeessä kerrottiin, ettei lapsi tai nuori tiennyt lainkaan oikeudestaan tavata sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken. Tulokset vastaavat Laakson (2019) tekemiä havaintoja. Hänen tutkimuksessaan todettiin sosiaalityöntekijän näyttäytyvän lapsille varsin etäisenä ja vain harva oli tavannut sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken.

”Olisin kaivannut elämäni, varsinkin nyt vanhempana, ihmisen, joka tietää laillisista oikeuksistani.”

”Jos olisin tiennyt silloin oikeudestani esimerkiksi tavata sosiaalityöntekijääni kahden kesken, olisi välillemme voinut muodostua sellainen suhde, että olisin voinut kertoa kohtelustani.”

Aineiston perusteella voidaan todeta, että sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret tarvitsevat tietoa heille kuuluvista oikeuksista, työntekijöiden velvollisuuksista ja lastensuojelun järjestelmästä. Asianmukaisen ja ymmärrettävän tiedon avulla sijaishuollossa asuvien on mahdollista muodostaa selkeä kuva sijaishuollon merkityksestä ja sen tavoitteista sekä ymmärtää paremmin aikuisten ratkaisuja ja päätöksiä. Lastensuojelussa työskentelevien aikuisten vastuulla on välittää tietoa ja pitää huoli siitä, että lapset ja nuoret ymmärtävät heidän oikeutensa sijaishuollossa ja ovat ajan tasalla heitä koskevissa lastensuojeluasioissa. Jos tämä ei toteudu täysimääräisesti ja johdonmukaisesti jokaisen kohdalla, tiedon saaminen on sattumanvaraista. Vastuu tiedon hankkimisesta ei myöskään saisi kaatua täysin lasten ja nuorten omille harteille.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Huolimatta vahvoista ja laajoista lapsille osoitetuista ja laissa säädetyistä oikeuksista, saatujen tulosten perusteella lasten ja nuorten osallisuus lastensuojelun sijaishuollossa ei läheskään aina toteudu sillä tavalla, jolla sen sekä moraalisesti että juridisesti kuuluisi toteutua. Vaikka osallistuminen itseä koskevien lastensuojeluasioiden käsittelyyn on sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeus, osallisuuden toteutumisen käytännössä näyttää edellyttävän sosiaalityöntekijöiden vaivannäköä ja sijaishuollon riittäviä resursseja.

Aineistosta nousi esille kokemuksia osattomuudesta. Jaottelin analyysissäni lasten ja nuorten kokemukset niissä toistuvien koodien mukaisesti kolmeen eri pääteemaan, jotka ovat *kuulematta jääminen, kohtaamatta jääminen ja tiedon puute sekä tuen puute*. Keskeinen tulos on se, että sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten kokemukset heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa päätöksentekoon, itsensä ilmaisuun ja asianmukaisen tiedon saamiseen heidän tilanteestaan ovat pääosin negatiivisia. Aiemman tutkimustiedon valossa tämä ei ollut kovinkaan yllättävää ja esimerkiksi Laakso (2019) on raportoinut lastensuojelulasten kokemuksia vaikutusmahdollisuuksien vähyydestä.

Analyysin perusteella sijaishuollossa asuvilla lapsilla ja nuorilla on usein kokemus siitä, että he jäävät päätöksenteon ulkopuolelle ja että päätökset tehdään heidän puolestaan. Osallisuus itseään koskeviin asioihin ja päätöksiin toteutui aineistossa vain yksittäisissä tapauksissa ja silloinkin osallisuus koettiin onnekkautena, eli kokemus tiedostettiin olevan poikkeava. Tämä ilmentää analyysin pääteemoja yhdistävää erityispiirrettä, eli sattumanvaraisuutta. Kokemukset osallisuudesta ovat aineiston perusteella riippuvaisia siitä, miten kukin sosiaalityöntekijä ottaa sijaishuollossa asuvien tarpeet ja mielipiteet huomioon ja millaisen mahdollisuuden hän osallisuuden toteutumiseen tarjoaa. Sijaishuollossa asuvien tulee pystyä luottamaan siihen, että heillä on yhtäläiset mahdollisuudet osallisuuteen eikä sijaishuollon laatu saisi missään tapauksessa olla kiinni tällaisesta sattumanvaraisuudesta.

Yksi tärkeä tutkimustulos on se, että osattomuus vaikuttaa monin eri tavoin sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten hyvinvointiin. Aineiston analyysin perusteella osattomuus omiin asioihin ja itseä koskevaan päätöksentekoon voi luoda sijaishuollossa asuvalle tunteen siitä, että hänen mielipiteillään ei ole väliä eikä kukaan ole kiinnostunut hänen tarpeistaan. Osattomuuden tunne voi aiheuttaa turhautumista sijaishuollon toimintaa kohtaan ja johtaa erilaiseen häiriökäyttäytymiseen, kapinointiin ja karkailuun.

Sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret ovat hyvin haavoittuvassa asemassa ja heidän tarpeisiinsa tulisi kiinnittää lastensuojelussa erityistä huomiota. Sijaishuollossa asuvien näkökulmasta osallisuuden toteutuminen vaikuttaisi analyysini tulosten perusteella vaativan lasten ja nuorten aitoa kohtaamista, kuuntelemista ja huomioimista. Tässä täytyy kuitenkin todeta, että osallisuuden kokemukset ovat täysin yksilöllisiä, joten aukotonta vastausta ja yhtä tiettyä toimintamallia osallisuuden toteuttamiseksi ei ole mahdollista luoda. Avainasemassa on sijaishuollossa asuvan kuunteleminen, hänen ajatustensa huomioiminen sekä sen ymmärtäminen, että lasten ja nuorten tarpeet vaihtelevat.

Aineiston perusteella lapset ja nuoret kokevat luottamuksellisen suhteen muodostamisen heidän asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa erityisen tärkeänä. Sijaishuollossa asuvat tarvitsevat turvallisia, tuttuja ja luotettavia aikuisia. Luottamus vaikuttaa siihen, kuinka totuudenmukaisesti lapsi tai nuori uskaltaa kertoa hänen asioistaan, pyytää tarvitsemaansa apua ja kertoa mahdollisesta kaltoinkohtelusta tai muista vaikeista kokemuksista. Luottamuksellisen suhteen syntymisen esteenä on monissa tapauksissa sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus tai sosiaalityöntekijöiden ajanpuute.

Osallisuus on tulosten perusteella olennainen osa toimivaa ja lapsen edun mukaisesti toteutettavaa sijaishuoltoa ja siksi sitä tulee kehittää ja vahvistaa niin arjessa kuin lastensuojelun päätöksissäkin. Lapset ja nuoret ovat parhaita asiantuntijoita siinä, miten sijaishuoltoa tulisi kehittää ja heidän kokemustensa kuuleminen on äärimmäisen tärkeää jatkossakin. Osallisuuden kehittämisessä tulee lisäksi muistaa se, että osallisuuden toteutuminen ei ole ainoastaan lasten ja nuorten oikeus, vaan myös aikuisten velvollisuus. Sijaishuollossa asuvan asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on suuri rooli ja vastuu sekä päätöksenteossa että tiedon välittämisessä. Osallisuuden vahvistamiseksi tarvitaan johdonmukaista sosiaalityötä, vankkaa ammattiosaamista sekä ymmärrystä lasten ja nuorten tilanteiden ja tarpeiden ainutlaatuisuudesta. Tiilin ja Kuokkasen (2021, 50) mukaan sijaishuollon kokonaisvaltainen kehittäminen edellyttäisi lisäksi sitä, että pysähdyttäisiin miettimään, mitä sijaishuollon toivotaan tulevaisuudessa olevan ja mitä toimia lapsen edun mukainen sijaishuolto edellyttää.

Kansallisen lapsistrategian ja sen ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman myötä lähitulevaisuudessa on odotettavissa konkreettisia toimia osallisuuden lisäämiseksi. Jatkaisin mielelläni osallisuuden tutkimista esimerkiksi lapsistrategian asettamien toimien vaikuttavuuden näkökulmasta. Tätä tutkielmaa kirjoittaessani lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman julkaisusta on kulunut kuitenkin ainoastaan kaksi kuukautta, joten nyt asetettujen toimien näkyminen sosiaalityössä tulee vielä viemään aikaa. On kuitenkin mielenkiintoista jäädä seuraamaan, kuinka lapsistrategia tulee vaikuttamaan sosiaalityön tutkimukseen ja käytäntöön.

8 LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Eronen, T. (2012). Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8754-5>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Forsell, M.; Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2020). Tilastoraportti 28/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y luettu 19.10.2021
- Hart, R.A. (1997). *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*. Lontoo: Earthscan Publications Ltd.
- Heino, T.; Hyry, S.; Ikäheimo, S.; Kuronen, M.; Rajala, R. (2016). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5> luettu 12.11.2021
- Heinonen, H. & Sinko, P. (2009). Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 89-100. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-853-7> luettu 1.9.2021.
- Hotari, K.; Oranen, M. & Pösö, T. (2009). Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149-164. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-853-7> luettu 1.9.2021.
- HTK-ohje (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf luettu 1.10.2021.
- Iivonen, E.; Pollari, K. (2020). Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5> luettu 12.10.2021.
- Ikonen, R.; Hietämäki, J.; Laakso, R.; Heino, T.; Seppänen, J.; Halme, N. (2017) Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-903-3> luettu 1.10.2021.
- Isola, A.; Kaartinen, H.; Leemann, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1 luettu 5.9.2021.
- Kaijanen, M., Koskenkorva, M. & Westlund, O. (2020). 101-kirjettä –julkaisu. Jyväskylä: Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/02/101-kirjetta%CC%88-1.pdf> luettu 2.9.2021

- Kallinen-Kräkin, S. (2008). Sosiaalialan kehittämishanke 2003-2007: Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:6. Helsinki. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504223836> luettu 1.10.2021.
- Laakso, R. (2016) Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino, Tampere 2016, 157–187.
- Laakso, R. (2019). ”Ne näki musta” – Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveys ja Hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3> luettu 5.9.2021.
- Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991. https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 luettu 1.10.2021
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#LAP2> luettu 1.10.2021
- Leemann, L. & Hämäläinen, R. (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka 81:5, 586-594. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann%26Hamalainen.pdf?sequence=2 luettu 18.10.2021
- Muukkonen, T. (2008). Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. In T. Muukkonen (Ed.), *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa* (pp. 145-161). (SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja; No. 17). SOCCA - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.
- Oranen, M. (2008). Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä: sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Pekkarinen, E. (2017). ”Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” – Koulukodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 173-198.
- Saarikallio, M., Heino, T., Hiilamo, H., Hytti, H., & Rajavaara, M. (2010). Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. teoksessa O. Kangas, & U. Hämäläinen (Toimittajat), *Perhepiirissä* (Sivut 236-264). (Teemakirja). Kelan tutkimusosasto.
- Saastamoinen, K. (2021). Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018-2020: Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6. Helsinki 2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162842/STM_2021_6_rap.pdf?sequence=4&isAllowed=y luettu 1.10.2021.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, vol 15, 107–117.
- Silvasti, T. (2014). Sisällönanalyysi. Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen, 33-48.
- Stenvall, E. (2020a). Osallisuutta ja osallistumista: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8> luettu 12.10.2021.

- Stenvall, E. (2020b). Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:39. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6> luettu 12.10.2021.
- STM (2020). Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Helsinki 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7164-6> luettu 15.11.2021.
- Tervo, J.; Petrelius, P. (2007-). Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> luettu 15.11.2021.
- Thomas, N. (2002). Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.
- Tiili, A. & Kuokkanen, J. (2021). Lapsen vuoksi – Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät -selvitys. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2021. <https://www.lskl.fi/julkaisut/lapsen-vuoksi/> luettu 12.10.2021.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valkonen, M. & Pasanen, T. (2012). Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):3, 302-309. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117949> luettu 12.11.2021.
- Valtioneuvosto (2021a). Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö. Valtioneuvon julkaisuja 2021:8. Helsinki 2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5> luettu 12.10.2021.
- Valtioneuvosto (2021b). Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvon julkaisuja 2021:81. Helsinki 2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0> luettu 26.11.2021
- Vario, P.; Barkman, J.; Kiili, J.; Nikkanen, M.; Oranen, M. & Tervo, J. (2012). ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6 <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf> luettu 12.11.2021.